

જાહેર કાર્યક્રમોની પારદર્શિતા અને જવાબદારીમાં વધારો મધ્ય પ્રદેશમાં 'દેખ-પરખ' નામની પહેલની શરૂઆત

(શ્રદ્ધા સુમન દ્વારા તૈયાર કરવામાં આવેલી સામાજિક જવાબદારીની તૈયારી પર
સમર્થનના પ્રકાશનનું આ સંક્ષિપ્ત સંસ્કરણ છે.)

તાજેતરમાં જાહેર સેવાઓની પ્રાપ્યતા વધારવા અને પારદર્શિતા અને જવાબદેહીને પ્રોત્સાહન આપવા માટે ટેકનોલોજીના ઉપયોગ કરવા પર ભાર મૂકવામાં આવી રહ્યો છે. ઈ-ગવર્નન્સની વિભાવનાએ વેગ પકડ્યો છે, જેનો ઉદ્દેશ પ્રક્રિયાઓને સરળ બનાવવાનો, ટ્રાન્જેક્શન ખર્ચ અને સમય ઘટાડવાનો છે. તથા સેવાઓ મેળવવાની યોગ્યતાને સરળ બનાવવાનો છે. જવાબદેહી અને પારદર્શી વ્યવસ્થાઓ બનાવવા, તેમજ પહોંચમાં સુધારો કરવા અને સેવાઓની ગુણવત્તા વધારવા માટે ઇન્ફોર્મેશન ટેકનોલોજી (IT) નો વધુ ને વધુ ઉપયોગ કરવામાં આવી રહ્યો છે. ઓનલાઇન મોનીટરીંગ સીસ્ટમ, ફરિયાદ નિવારણ વ્યવસ્થા, મોબાઇલ આધારિત અરજી અને બાયોમેટ્રિક ટેકનોલોજીના મધ્યમથી સરકારી સંસ્થાઓ, નાગરીકોને સેવા પૂરી પાડવા માટે પ્રયત્નશીલ છે.

ઈ-ગવર્નન્સનો એક મુખ્ય ઉદ્દેશ નાગરિકોને યોજનાઓ/સેવાઓ સુધી પહોંચવાની સમગ્ર પ્રક્રિયા દરમિયાન, અરજીથી લઈને હકદારની અરજીઓથી માંડીને તેમની અંતિમ મંજૂરી સુધીની માહિતી સરળતા પૂર્વક ઉપલબ્ધ કરાવવાનો છે. આના પરિણામે મોટી યોજનાઓ અને કાર્યક્રમો પાસે હવે તેમના પોતાના જ પોર્ટલ અથવા મોબાઇલ એપ્લિકેશનો છે, જે નાગરીકોને વપરાશમાં સરળ ફોર્મેટમાં નોંધપાત્ર પ્રમાણમાં વિગતો ઉપલબ્ધ કરાવે છે. જે નાગરિકોને ઓછામાં ઓછી મદદ સાથે આ સેવાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે સક્ષમ બનાવે છે.

જોકે ઈ-ગવર્નન્સ શરૂ કરવા પાછળ પ્રશંસનીય હેતુ હોવા છતાં, સેવાઓ સુધી ડિજિટલ પહોંચ પડકારો ઊભા કરી રહી છે. સૌ પ્રથમ, વિવિધ એજન્સીઓ પાસે માહિતી મેળવવાની અલગ અલગ પ્રક્રિયાઓ છે. બીજું, ત્યાં ઘણા બધા પ્લેટફોર્મનો સમૂહ છે, જેના માધ્યમ થી સેવાઓનો ઉપયોગ કરી શકાય છે. ત્રીજું, વિવિધ સેવાઓ માટે યોગ્યતા સાબિત કરવાની જરૂર છે, અને મોટાભાગના પોર્ટલો અને પ્લેટફોર્મ એકબીજા સાથે જોડાયેલ નથી. અંતે, જનધન (બેન્ક એકાઉન્ટ), આધાર અને મોબાઇલ, (JEM તરીકે જાણીતી છે) અને મનરેગા હેઠળ આપવામાં આવેલ જોબ કાર્ડ, આયુષ્યમાન ભારત કાર્ડ તેમજ અન્ય યોજનાઓ સંબંધી કાર્ડ, વગેરે વચ્ચે પાત્રતાની પ્રમાણિતતા અને યોગ્ય તાલમેલના અભાવને કારણે યોજનાઓ અને સેવાઓથી બાકાત રાખવા કે સમાવેશ કરવા બાબતેની ભૂલો વધુ થાય છે.

વધુમાં, ઓછી જાગરુકતા, વચેટીયા પદ્ધતિઓ, જટિલ પ્રક્રિયાગત જરૂરિયાતો અને એક જ સેવા પૂરી પાડવામાં ઘણી એજન્સીઓની હોવાને કારણે બિનકાર્યક્ષમતા, છટકવા તેમજ બિનજવાબદારીમાં વધારો કરે છે. યોજનાઓ અને તેની સાથે સંકળાયેલી પ્રક્રિયાઓની તર્કસંગતતા અને સરળીકરણના અભાવ નાગરિકો માટે એક પડકારજનક અવરોધ પેદા કરે છે, અન્ય નોંધપાત્ર પડકાર એ છે કે યોજનાના પોર્ટલ પર અપલોડ કરવામાં આવેલા ડેટા અને જમીની વાસ્તવિકતા વચ્ચેનો નોંધપાત્ર અંતર છે જ્યારે નબળી સેવા અથવા સેવાઓ પુરી પાડવાની સમસ્યાનો સામનો કરવો પડે છે, ત્યારે સ્થાનિક અમલદારો ઘણીવાર મેનેજમેન્ટ ઈન્ફોર્મેશન સિસ્ટમ્સ (MIS) અને પોર્ટલના ડેટા પર આધાર રાખે છે અને દાવો કરે છે કે તેનું અમલીકરણ સરળ છે અને સેવાઓ ઇચ્છિત લાભાર્થી સુધી પહોંચી રહી છે. જો કે, તેની જમીની વાસ્તવિકતાને સમજવા માટે તેમના પોતાના સ્ટાફ દ્વારા દાખલ કરવામાં આવેલી માહિતીને ઓળખવામાં અને તેના પર કાર્યવાહી શરૂ કરવામાં નિષ્ફળ જાય છે.

પોર્ટલના ડેટા અને જમીની વાસ્તવિકતા વચ્ચેની વિસંગતતાને ધ્યાનમાં રાખીને, જવાબદારી સુનિશ્ચિત થાય છે અને નાગરિકોને તેમના અધિકારો સુધી અસરકારક રીતે પહોંચવા સક્ષમ બનાવે છે. ભોપાલ સ્થિત સમર્થન સંસ્થાએ દેખ પર (દેખ-અધિકારો પર વેબ આધારિત સત્તાવાર માહિતી જુઓ અને પરખ જુઓ – લોકો સાથે તપાસો/ચકાસો)નાં બેનર હેઠળ નાગરિક સંચાલિત પહેલ શરૂ કરી હતી. આ પહેલ વર્ષ 2016-18 દરમિયાન સાત જિલ્લાઓનાં એક-એક તાલુકામાં હાથ ધરવામાં આવી હતી: 1. પન્ના, 2. છત્તરપુર, 3. ટીકમગઢ, 4. સીહોર, 5. રાયસેન, 6. મંડલા 7. બરવાની. આ તાલુકાઓમાં વધારે અસમાનતા, સામન્તી પ્રભુત્વ, અતીશય જાતિ અને લિંગ આધારિત ભેદભાવ, યોજનાનું ઓછું કવરેજ, નબળી સંસ્થાઓ, ડિજિટલ સાક્ષરતા અભાવ અને જવાબદેહીના મુદ્દાઓનો સમાવેશ થાય છે.

સમર્થનના પ્રકાશનના આધારે, આ લેખમાં અપનાવવામાં આવેલી પદ્ધતિનાં અનુસરણ કરવાના હેતુ સાથે તૈયાર કરવામાં આવ્યું છે. આ લખાણ ગ્રામીણ વિસ્તારોમાં પાયાની જવાબદેહીને પ્રોત્સાહન આપવા અને અંતરને દૂર કરવામાં દેખ પરખનો હેતુ, તેની કામગીરી અને અસરને સમજાવે છે.

ઉદ્દેશ્ય: દેખ-પરખની પહેલનો પ્રાથમિક ઉદ્દેશ સમુદાયને સશક્ત બનાવવાનો છે, ખાસ કરીને જે લોકો વંચિત છે અને હાંસિયામાં ધકેલાઈ ગયા છે, તેમને સરકારના પોર્ટલ પર ઉપલબ્ધ ડિજિટલ માહિતી સુધી પહોંચવા, સમજવા અને તેનો ઉપયોગ કરવા માટે સક્ષમ બનાવવાનો છે. આ પહેલમાં પોર્ટલ પર દેખાડવામાં આવેલી માહિતી અને જમીની વાસ્તવિકતા વચ્ચેના તફાવતને દૂર કરવાની કોશિશ કરવામાં આવી છે, જ્યારે પારદર્શિતા અને જવાબદેહીને પણ પ્રોત્સાહન આપે છે. આ કાર્યક્રમના મુખ્ય ઉદ્દેશો નીચે મુજબ છે:

1. યોજનાનાં પોર્ટલ પર રજુ કરવામાં આવેલ ડેટાની સચોટતા તપાસી, તેની જમીની હકીકત સાથેની વિસંગતતા અને ભુલોને ઓળખી તેના પર ચર્ચા કરવાનો છે.
2. ડિજિટલ ડેટા અંગે સમુદાયની જાણકારીમાં વધારો કરવો, જાણકારી અને કુશળતાથી સજ્જ થવું, જેથી સંબંધિત હિતધારકોને તેમનાં કાર્યો માટે જવાબદેહ બનાવી શકાય.
3. સામાજિક સુરક્ષા કાર્યક્રમોના અમલીકરણમાં પારદર્શકતા, કાર્યદક્ષતા અને સમાવિષ્ટતામાં સુધારો કરવો, ખાસ કરીને મનરેગા, PMAY અને SBM જેવા કાર્યક્રમોને લક્ષ્ય બનાવવા. એમાં એ સુનિશ્ચિત કરવાનો પ્રયત્ન થાય છે કે યોગ્ય વ્યક્તિઓને તરત જ લાભ મળે અને યોજનાના પાત્રતા ધરાવતા લાભાર્થી સુધી આ લાભ પહોંચે.

આ ઉદ્દેશોને પરિપૂર્ણ કરીને, દેખ-પરખ પહેલનો ઉદ્દેશ સમુદાયને સશક્ત બનાવવાનો, સામાજિક જવાબદેહીને પ્રોત્સાહન આપવાનો અને લક્ષિત કાર્યક્રમોના શાસનની સંપૂર્ણ અસરકારકતા અને પારદર્શીતામાં ફાળો આપવાનો છે. દેખ-પરખ સૈનિકો (દેખ-પરખ કાર્યક્રમ સાથે સંકળાયેલા નાગરિક આગેવાનો દેખ-પરખ સૈનિક તરીકે ઓળખવામાં આવે છે) ના સત્તાવાર પોર્ટલ પર સર્વેક્ષણના આધારે વાસ્તવિક સ્થિતિ પર આધારિત ડેટાની તુલનાના આધારે કેટલાક અવલોકનોનો અહીં ઉલ્લેખ કરી શકાય છે, જેથી આ પહેલ અંગે વધુ સ્પષ્ટતા કરી શકાય. PMAY માં 72 ટકા પૂર્ણ થયેલા મકાનોનો ઉપયોગ રહેવા માટે કરવામાં આવતો હતો, જ્યારે બાકીના મકાનો ખાલી પડ્યા હતાં અથવા સ્ટોરેજ તરીકે ઉપયોગમાં લેવામાં આવ્યા હતા. અપૂર્ણ મકાનોનાં 2 ટકા મકાનો બનાવટી ફોટોગ્રાફ અપલોડ કરીને પોર્ટલ પર પૂર્ણ થતાં દર્શાવવામાં આવ્યાં હતાં. મનરેગામાં, સર્વેક્ષણ કરાયેલા કામોમાંથી લગભગ 8 ટકા નકામાં હોવાનું જણાયું હતું, અને 15 ટકા ખૂબ જ નબળી ગુણવત્તાવાળા હતા. જે અસ્કયામતોનું નિર્માણ થયું છે તેમાંથી માત્ર 34 ટકા નેજ સારી ગુણવત્તાની ગણવામાં આવી હતી, જ્યારે 43 ટકાને સંતોષકારક ગુણવત્તાની હતી. પેન્શન યોજના પર પણ એવું જોવામાં આવ્યું હતું કે, અંદાજે 23% પેન્શન ધારકોને તેમના બેંક ખાતાંઓ આધાર સાથે યોગ્ય રીતે જોડાયેલા ન હોવાને કારણે પેન્સન મેળવતા ન હતા. બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો, સત્તાવાર પોર્ટલ અને વેબસાઈટના ડેટાની સરખામણી જમીની હકીકત સાથે કરવામાં આવી હતી જેથી જાહેર કાર્યક્રમોની કાર્યક્ષમતાની ખાતરી કરી શકાય.

અમલીકરણ પ્રક્રિયા: દેખ-પરખની અમલીકરણ પ્રક્રિયામાં એક વ્યવસ્થિત અભિગમ સામેલ છે જેમાં સ્થાનિક યુવાનોને સશક્ત બનાવે છે, પોર્ટલ ડેટાને માન્યતા આપે છે, યોજના પૂરી પાડવાના મુદ્દાઓની ઓળખ કરે છે, જવાબદેહીની ખાતરી આપે છે, મીડિયા સાથે સંકળાયેલા છે અને અહેવાલો સાથે સંકલિત ક્ષેત્રના

અનુભવો ધરાવે છે. આ ચાવીરૂપ પગલાંનો ઉદ્દેશ પોર્ટલો પર પ્રસ્તુત ડેટા અને જમીની વાસ્તવિકતા વચ્ચેના તફાવતને દૂર કરવાનો હતો, ત્યારે સામાજિક સુરક્ષા કાર્યક્રમોના અમલીકરણમાં પારદર્શકતા, કાર્યદક્ષતા અને સર્વ સમાવેશીતામાં વધારો કરવાનો હતો. ગ્રામ પંચાયતો (GPs), દ્વારા તેમના પ્રતિનિધિઓ અને સ્ટાફના સભ્યો સાથે ઘનિષ્ઠ સહયોગ સ્થાપિત કરવામાં આવ્યો છે. યોજના વિતરણમાં અંતરને ઓળખવા અને હકને નકારવાના વ્યક્તિગત કેસોને શેર કરવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કરવામાં આવ્યું હતું. પોર્ટલ ડેટાનો ઉપયોગ કરીને, આ પહેલમાં રોજિંદા શાસનને સુધારવા અને સામાજિક જવાબદારીની માંગમાં સમુદાયના સમાવેશને પ્રોત્સાહન આપવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો હતો. આ પહેલનો ઉદ્દેશ એવી વ્યક્તિઓને અધિકારની પ્રાપ્તિ સુનિશ્ચિત કરવાનો અને જેમને સ્થાપિત પ્રક્રિયાઓમાં સ્થળાંતર કરવામાં મુશ્કેલીઓનો સામનો કરવો પડે છે તેમને હક્કો અપાવવાનો છે.

1. સ્થાનિક સ્વયંસેવકોની ઓળખ અને તાલીમ: 'સમર્થ' દરેક પ્રોજેક્ટ ગામના ઉત્સાહી યુવાન સ્વયંસેવકોના જૂથને ઓળખીને દેખ-પરખના અમલીકરણની શરૂઆત કરી હતી. આ સ્વયંસેવકોએ ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ કરવામાં ઊંડો રસ દાખવ્યો હતો, સ્માર્ટફોન ધરાવતા હતા અને તેમના સમુદાયમાં ફાળો આપવાની તીવ્ર ઇચ્છા વ્યક્ત કરી હતી. તેમણે સરકારી પોર્ટલોમાંથી ડેટા મેળવવા, તેનું અર્થઘટન કરવા અને તેનું વિશ્લેષણ કરવા માટે સઘન તાલીમ લીધી હતી. આ તાલીમ તેમને અસરકારક સામુદાયિક મોનિટર બનવા માટે જરૂરી કુશળતાથી સજ્જ કરે છે.

2. પોર્ટલના ડેટાની માન્યતા/ કોસ ચેક: દેખ પરખ સૈનિક તરીકે ઓળખાતા પ્રશિક્ષિત સ્વયંસેવકોએ સરકારી પોર્ટલ પર પ્રસ્તુત ડેટાને માન્યતા આપવામાં મહત્ત્વપૂર્ણ ભૂમિકા ભજવી હતી. તેમણે લાભાર્થીઓના નામ સહિત પોર્ટલ પરથી ડેટા એકત્રિત કર્યો હતો અને સર્વે કરીને સામુદાયિક સ્તરે તપાસ કરી હતી. વાસ્તવિક સ્થિતિની સાથે પોર્ટલ ડેટાની સરખામણી કરીને તેઓ સામાજિક સુરક્ષા કાર્યક્રમના અમલીકરણમાં વિસંગતતા અને તફાવતોને ઓળખી શક્યા હતા.

3. મુદ્દાઓની ઓળખ અને અહેવાલ: દેખ-પરખ સૈનિકોએ મનરેગા, PMAY અને SBMG જેવા મુખ્ય સામાજિક સુરક્ષા કાર્યક્રમો ઉપર દેખરેખ રાખવા પર ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું હતું. તેમણે સક્રિયપણે લાભાર્થીઓ દ્વારા સામનો કરવામાં આવતા સામાન્ય મુદ્દાઓ જેવા કે બનાવટી મસ્ટર રોલ્સ, વાસ્તવિક કામદારોને વિલંબિત અથવા ચૂકવણી ન કરવી, અધૂરા કામોને ખોટી રીતે સંપૂર્ણ તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા હતા, ખોટી બેંક ખાતાની વિગતો અને પેન્શન વિતરણમાં ગેરરીતિઓનો સમાવેશ થાય છે. આ મુદ્દાઓનું

દસ્તાવેજીકરણ કરવામાં આવ્યું હતું અને સંબંધિત હિતધારકોને જાણ કરવામાં આવી હતી, જેમાં ગ્રામ પંચાયતો, સ્થાનિક વહીવટ અને આ કાર્યક્રમોના અમલીકરણ માટે જવાબદાર વિભાગોનો સમાવેશ થાય છે.

4. અંતિમ પહોંચ સુધી જોડાણ અને જવાબદેહી: દેખ-પરખનો પ્રાથમિક ઉદ્દેશ અધિકારોની અંતિમ પહોંચ સુધી જવાબદારી સુનિશ્ચિત કરવાનો હતો. દેખ-પરખ સૈનિકોએ ગ્રામ પંચાયતો અને સ્થાનિક પ્રતિનિધિઓ સાથે જોડાણ કર્યું હતું, જેથી વ્યક્તિગત ઉત્તરાધિકારના કેસોની સમસ્યાનું સમાધાન કરી શકાય. પોર્ટલના ડેટાનો ઉપયોગ કરીને, તેઓ રોજિંદા શાસનને સુધારવા અને સમુદાયના સભ્યો માટે અધિકારો અને અધિકારોની પ્રાપ્તિને સરળ બનાવવા માટે સક્રિયપણે સંકળાયેલા હતા. આમાં લાભાર્થીઓ, સમુદાયના નેતાઓ અને સ્થાનિક વહીવટી સંસ્થાઓ સાથે ખભેખભો મિલાવીને કામ કરવાનો સમાવેશ થતો હતો, જેથી સમસ્યાઓનું નિરાકરણ લાવી શકાય અને વિતરણ પ્રક્રિયાને સુધારી શકાય.

5. મીડિયા જોડાણ: સમર્થને અધિકારોની સુલભતા અને સામાજિક જવાબદારી સાથે સંબંધિત મુદ્દાઓ પર જાગૃતિ વધારવા અને ધ્યાન દોરવામાં મીડિયાના જોડાણના મહત્વને ઓળખ્યું હતું. એવી પરિસ્થિતિઓમાં કે જ્યાં સ્થાનિક વહીવટ ઓછો પ્રતિભાવ આપતો હોય અથવા જ્યારે વહીવટ સહિત મોટા પ્રેક્ષકોના ધ્યાનમાં ચોક્કસ મુદ્દાઓ લાવવાનું નિર્ણાયક હોય, ત્યારે સમર્થને સ્થાનિક મીડિયા આઉટલેટ્સ સાથે સક્રિયપણે સહયોગ કર્યો હતો. મીડિયા સાથેના આ વ્યૂહાત્મક જોડાણથી દેખ-પરખ પહેલની અસરને વધારવામાં મદદ મળી અને પારદર્શિતા અને જવાબદારીની સંસ્કૃતિને પ્રોત્સાહન મળ્યું.

6. દેખ-પરખ અહેવાલોનું સંકલન: દેખ-પરખ સૈનિકના ક્ષેત્રના અનુભવો અને તેમના તારણો સાથે, દેખ-પરખ અહેવાલો દ્વારા પૂરક બનાવવામાં આવ્યા હતા. આ અહેવાલોમાં વિગતવાર માહિતી આપવામાં આવી હતી, જેમાં કાલ્પનિક પુરાવા અને પોર્ટલ ડેટા સાથે સંબંધિત પડકારોની સૂક્ષ્મ સમજનો સમાવેશ થાય છે. આ એકીકરણથી પોર્ટલો પર નોંધાયેલા ડેટામાં વિસંગતતાઓને ઓળખવામાં મદદ મળી અને તેમને સુધારવાના પ્રયત્નોમાં ફાળો આપ્યો.

પ્રધાનમંત્રી આવાસ યોજના (PMAY) પર કરવામાં આવેલા સર્વેક્ષણના મુખ્ય તારણો:

1. આવાસનો ઉપયોગ: પૂર્ણ થયેલા આવાસોમાંથી 72 ટકા મકાનોનો ઉપયોગ રહેવા માટે કરવામાં આવતો હતો, જ્યારે બાકીના મકાનો ખાલી પડ્યાં હતાં અથવા સ્ટોરેજ તરીકે ઉપયોગમાં લેવામાં આવ્યા હતા.

2. બાંધકામની ગુણવત્તા: પૂર્ણ થયેલા મકાનોમાંથી માત્ર 8 ટકા મકાનોમાં જ બાંધકામની ગુણવત્તા નબળી જોવા મળી હતી.

3. હેરફેર અને છેતરપીંડી: પીએમએવાયના 1.5 ટકા હપ્તામાં સંપૂર્ણ પણે હેરાફેરી અને છેતરપીંડીનો સમાવેશ થાય છે, જેમાં છેતરપિંડી, બળજબરી અથવા છેતરપિંડીપૂર્વક નાણાં ઉપાડીને અન્ય કોઈને મંજૂર મકાનો આપવામાં આવ્યા હતા.
4. ખોટી પૂર્ણતા: 2 ટકા અધૂરા મકાનોને નકલી ફોટોગ્રાફ્સ અપલોડ કરીને પોર્ટલ પર ખોટી રીતે પૂર્ણ બતાવવામાં આવ્યા હતા.
5. અગ્રતા પસંદગીમાં વિસંગતતાઓ: સામાજિક-આર્થિક અને જાતિગત જનગણના (SECC) અગ્રિમ સૂચિમાં પ્રાધાન્ય ધરાવતા પરિવારોની પસંદગીમાં નોંધપાત્ર વિસંગતતાઓ જોવા મળી હતી. SECC પ્રાથમિક યાદી એક અલગ લિંક પર ઉપલબ્ધ હોવાને કારણે કાર્યક્રમના દેખરેખ માટે અગ્રતાના ક્રમાંકમાં ઉલ્લંઘનોની ઓળખ કરવી મુશ્કેલ બની છે.
6. નબળી ગુણવત્તાયુક્ત ઉપવિભાજન: PMAYના અંદાજે 8 ટકા મકાનોને અનૌપચારિક રીતે ગ્રામ પંચાયતો (GPS) દ્વારા પોતાને સુપરત કરવામાં આવ્યા હતા. આવા કિસ્સાઓમાં બાંધકામ નબળી ગુણવત્તાનું, વારંવાર અધૂરું અને ખરાબ હતું. તેના ઉદાહરણોમાં છત, ફ્લોરિંગ અથવા યોગ્ય પ્રવેશ દ્વાર વિનાના મકાનોનો સમાવેશ થાય છે, જેમ કે વૃદ્ધ મહિલાનું ઘર જમીનથી 8થી 10 ફૂટ ઊંચે પ્રવેશ દ્વાર અથવા બહાર નીકળવા માટે ટેકા વિના બાંધવામાં આવે છે.
7. અટકી ગયેલ બાંધકામ: 5% કેસોમાં પહેલો હપ્તો પાછો ખેંચી લેવામાં આવ્યો હતો અને બાંધકામ શરૂ કરવામાં આવ્યું હતું, પરંતુ સ્થળાંત, વ્યક્તિગત સંજોગો અથવા જટિલતાઓને કારણે વિવિધ તબક્કે અટકી ગયું હતું. એક કિસ્સામાં, 'કાછી' સમુદાયના મોટી સંખ્યામાં હક્કધારકોને પ્રથમ/બીજા હપ્તા મેળવ્યા પછી પડતાં મૂકવામાં આવ્યા કારણ કે તેમની પાસે ચેસ્ટનટ ખેતી માટે ઉપયોગમાં લેવાતી ઓછી કિંમતની, જર્જરિત હોડીઓ હતી.
8. અધૂરાં મકાનો: સર્વેક્ષણ પૂર્ણ થયેલા મકાનોમાંથી માત્ર 34 ટકા મકાનોની અંદરની દિવાલો પર પ્લાસ્ટર હતું, જ્યારે 47 ટકા અને 61 ટકા મકાનોમાં અનુક્રમે ફ્લોરિંગ અને દરવાજા/બારીઓ હતી. ઘણાં અધૂરાં મકાનોએ દર્શાવ્યું હતું કે ઘરોમાં બાંધકામ પૂરું કરવા માટે ભંડોળ સમાપ્ત થઈ ગયું છે, જેમાં કેટલાંક કુટુંબો પ્લાસ્ટર કરેલી દિવાલો, દરવાજા કે બારીઓ વિનાનાં ઘરો પર કબજો જમાવી રાખે છે અને ઘણી વાર તેને પૂર્ણ કરવા માટે ભારે દેવું એકઠું કરે છે.

9. ખર્ચમાં વધારો: ફક્ત 30 ટકા પરિવારો જ રૂ. 1.2 લાખની મંજૂર રકમની અંદર તેમના મકાનો પૂર્ણ કરી શક્યા હતા.

10. બાંધકામની મંજૂરીમાં ચુકવણીમાં અનિયમીતતા: 54% કેસોમાં બાંધકામ માટે મંજૂરી ચુકવવામાં આવ્યું ન હતું અથવા આંશિક રીતે ચુકવવામાં આવ્યું હતું. પંચાયત સચિવ અથવા ગ્રામ રોજગાર સહાયકો દ્વારા નક્કી મસ્ટર રોલ દ્વારા વેતનની છેતરપિંડી એક સામાન્ય બાબત હતી. PMAY પોર્ટલ અને મનરેગા પોર્ટલ વચ્ચે સંકલનના અભાવને કારણે ચુકવણી મેળવનારાઓની ઓળખ માં અવરોધ આવે છે.

11. હપ્તો જાહેર થવામાં વાર: 10% થી 15% કિસ્સાઓમાં, ભંડોળના બીજા અને ત્રીજા હપ્તાને ચુકવવામાં નોંધપાત્ર અને ઘણીવાર ઇરાદાપૂર્વક વિલંબ થયો હતો. કેટલાક કિસ્સાઓમાં લિન્ટેલ લેવલ અથવા પોસ્ટ-લિન્ટલ લેવલ પરના મકાનોને માત્ર ત્રણને બદલે માત્ર બે હપ્તા મળ્યા હતા. પોર્ટલ પર બાંધકામ પ્રગતિ અપલોડ કરવા માટે લાંચ અથવા ઝડપી નાણાંની માગણીના કારણે વિલંબ થતો હતો.

12. પંચાયતની ભૂમિકા: ગ્રામ પંચાયતોએ PMAY હકદાર ધારકોને મર્યાદિત રીતે છતાં 78% કેસોમાં ટેકનિકલ સહાય પૂરી પાડી હતી.

એકંદરે, સર્વેક્ષણમાં હેરફેર, અધૂરું બાંધકામ, નબળી ગુણવત્તા, વિલંબિત ચુકવણી અને PMAY અમલીકરણમાં વિસંગતતા જેવા પડકારો સામે આવ્યા છે. આ તારણો કાર્યક્રમની સફળતાને સુનિશ્ચિત કરવા માટે સુધારેલ નિરીક્ષણ, પારદર્શક પ્રક્રિયાઓ અને લાભાર્થીઓને વધુ સારી સહાય આપવાની જરૂરિયાત પર ભાર મૂકે છે.

મધ્ય પ્રદેશના છત્તરપુર જિલ્લાના મહેબા ગ્રામ પંચાયતના મહેબા ગામમાં, મધ્યપ્રદેશ અને NCR બંને ક્ષેત્રમાં કામ કરતા દૈનિક વેતન મજૂર, વાવણી અને લણણીની મોસમમાં કૃષિ મજૂરી સાથે સંકળાયેલા, પી.એમ. આવાસ યોજનાનો લાભ લીધો હતો. તેના ધરનું બાંધકામ ૨૦૧૭ ની શરૂઆતમાં શરૂ થયું હતું. તેમને સમયસર ભંડોળના તમામ હપ્તા મળ્યા અને 2018ના મધ્ય સુધીમાં તેનું બાંધકામ પૂર્ણ થઈ ગયું હતું. જો કે, મનરેગા દ્વારા તેમની મજૂરી માટે આશરે 15,000 રૂપિયાની મહત્વપૂર્ણ ચુકવણી ચુકવવામાં આવી ન હતી. તેમણે ગ્રામ રોજગાર સહાયક અને સરપંચ સહિતના સ્થાનિક અધિકારીઓનો સંપર્ક સાધ્યો હતો, પરંતુ તેનો કોઈ ફાયદો થયો ન હતો. બેંકની અનેક મુલાકાતોએ તેમને નિરાશ કર્યાં, જ્યાં સુધી નસીબે દખલ ન કરી. તેમનો સામનો સમર્થના એક પ્રશિક્ષિત ગ્રામ્ય માહિતી સ્વયંસેવક રાજેન્દ્ર સાથે થયો, જેઓ કાર્યક્રમની પ્રક્રિયાઓ અને ડિજિટલ પ્લેટફોર્મથી સારી રીતે વાકેફ હતા.

આ વાત સાંભળીને રાજેન્દ્ર તરત જ પોર્ટલ પર ગયા અને શોધી કાઢ્યું કે વેતનની વહેંચણી થઈ ગઈ છે. નવાઈની વાત તો એ છે કે પંચાયત કે બેન્કે મજૂરોને તેમના ધરના નિર્માણ માટે જે રકમ ટ્રાન્સફર કરવામાં આવી છે તેના વિશે કોઈ માહિતી આપી ન હતી. રાજેન્દ્રએ પોર્ટલની સમીક્ષા કરી હતી અને પુષ્ટિ કરી હતી કે, 89 દિવસ ના કામ માટે 14,661 રૂપિયા જમા કરવામાં આવ્યા છે.

પરિસ્થિતિ વધુ વણસી ગઈ હોવાથી રાજેન્દ્ર વધુ ઊંડા ઉતાર્યા. મજૂરો સાથે મળીને, તેમ બેંકની કિચોસ્ક સામે પડ્યા, જ્યાં પ્રારંભમાં કિચોસ્ક-ધારકે ચૂકવણી કરવાનો દાવો કર્યો હતો. જો કે, ટ્રાંઝેક્શન રજિસ્ટરની તપાસ કરતાં, તે સ્પષ્ટ થઈ ગયું કે મજૂરનું નામ ખૂટે છે. બેંકના રેકોર્ડમાં તેની રસીદનો કોઈ પુરાવો ન હતો.

તેમની કોઠાસૂઝ અને સમજાવટની કુશળતા પર આધાર રાખીને, રાજેન્દ્રએ કિચોસ્ક ધારકને સત્ય સ્વીકારવા વિનંતી કરી. દોષિત પક્ષ, તેમના કાર્યો દ્વારા દોષિત ઠર્યો, અને બાકીની રકમ ચૂકવવાનું વચન આપ્યું. તેમણે ઘણી મહેનત કરવી પડી, પરંતુ એપ્રિલ, 2019માં ઘર પૂર્ણ થયાના લગભગ એક વર્ષ પછી, આ કિચોસ્ક-હોલ્ડરે રૂપિયા 14,000ની ચૂકવણી કરી હતી. 1,000 ની બાકીની રકમની પતાવટ કરવા માટે તેમણે વધારાના ત્રણ મહિનાનો સમય માગ્યો હતો.

મનરેગા પર દેખ પરખ સર્વેના મુખ્ય તારણો:

1. ગેરરીતિ અને ખોટી રજૂઆત: આ સર્વેક્ષણમાં પૂર્ણ થયેલા કામોને ચાલુ અને અધૂરા કામો તરીકે ચિહ્નિત કરવામાં આવ્યા હોવાના દાખલા મળ્યા હતા, જે પૂર્ણ થયા હતા. તેમાં કોન્ટ્રાક્ટરો અને મશીનોનો ઉપયોગ જોવા મળ્યો હતો. જે આ કાયદા હેઠળ પ્રતિબંધિત છે. આશરે 80% પૂર્ણતાના પ્રમાણપત્રો અયોગ્ય રીતે જારી કરવામાં આવ્યા હતા.
2. પ્રાદેશિક અસમાનતાઓ: મનરેગાના કામો હાથ ધરવા માટે જુદા જુદા જિલ્લાઓમાં જુદી જુદી વૃત્તિઓ જોવા મળી હતી. કેટલાક જિલ્લાઓમાં ઓછાં મશીનો અને ઠેકેદારોનો ઉપયોગ કરવામાં આવતો હતો, જ્યારે અન્ય જિલ્લાઓમાં મશીનોનો બહોળા પ્રમાણમાં ઉપયોગ થતો હતો. પૂરતા પ્રમાણમાં મજૂર ઉપલબ્ધ હોય તેવા જિલ્લાઓમાં પણ મશીનોનો ઉપયોગ કરવાના કારણો તરીકે મજૂરની અનુપલબ્ધતા દર્શાવવામાં આવી હતી.
3. લાભાર્થીઓ માટે આગોતરો ખર્ચ: સર્વેક્ષણમાં બહાર આવ્યું છે કે, લાભાર્થીઓને ઓનલાઇન સિસ્ટમ મારફતે વળતર ન મળે ત્યાં સુધી નોંધપાત્ર આગોતરો ખર્ચ થતો હતો. આને કારણે પ્રમાણમાં સમૃદ્ધ પરિવારો દ્વારા વ્યક્તિગત કાર્ય હાથ ધરવામાં આવ્યું છે, જ્યારે ગરીબ પરિવારોએ વિકલ્પ પસંદ કર્યો ન હતો કારણ કે તેઓ ખર્ચ સહન કરી શકતા ન હતા જે અયોગ્ય વિલંબ સાથે ભરપાઈ કરવામાં આવે છે.

4. સસ્પેન્ડેડ વર્ક્સ: એક નોંધપાત્ર તારણ એ હતું કે મોટી સંખ્યામાં કામો મહિનાઓ સુધી સ્થગિત રહ્યા હતા, જેના પરિણામે "ભરપાઈ ન કરી સકાય તેવું નુકસાન" થયું હતું. તપાસ કરવામાં આવેલી લગભગ 29 ટકા ચાલુ કાર્ય સાઇટ્સ કેટલાક મહિનાઓ અથવા વર્ષો માટે સ્થગિત હોવાનું જણાયું હતું.
5. પૂર્ણતાની સ્થિતિની વિસંગતતાઓ: નોંધાયેલા કુલ કામોમાંથી, ફક્ત 63% કામો જમીન પર પૂર્ણ થયેલા હોવા મળ્યા હતા. બાકીના કામો કાં તો નિર્માણાધીન હતા, છોડી દેવામાં આવ્યા હતા અથવા તો શરૂ કરવામાં આવ્યા ન હતા.
6. થયેલા કામો (અસ્કયામતો)ની ગુણવત્તા: સર્વેક્ષણમાં લગભગ 15 ટકા કામ ખૂબ જ નબળી ગુણવત્તાના હતા અને 8 ટકા નબળી ગુણવત્તાના હોવાનું જણાયું હતું. માત્ર 34 ટકા અસ્કયામતોને જ સારી ગુણવત્તાની ગણવામાં આવી હતી, જ્યારે 43 ટકા લોકો દ્વારા નક્કી કરવામાં આવેલી સંતોષકારક ગુણવત્તાની હતી.

સારાંશમાં, સર્વેક્ષણમાં ગેરરીતિ, ખોટી રજૂઆત, પ્રાદેશિક અસમાનતાઓ, લાભાર્થીઓ માટે આગોતરા ખર્ચ, સ્થગિત કામો, પૂર્ણતાની સ્થિતિમાં વિસંગતતાઓ, અયોગ્ય પૂર્ણતા પ્રમાણપત્રો અને મનરેગાના અમલીકરણમાં અસ્કયામતોની વિવિધ ગુણવત્તાના મુદ્દાઓ પર પ્રકાશ પાડવામાં આવ્યો હતો.

દેખ-પરખમાં સામુદાયિક જોડાણ: જોડાઈ ગ્રામ પંચાયતમાં એક રાત્રી ચૌપાલનું આયોજન કરવામાં આવ્યું હતું. વેબસાઇટ પરથી માર્ગ નિર્માણ અંગેની માહિતીએ સમગ્ર સમુદાયનું ધ્યાન ખેંચ્યું હતું. ચાર વર્ષ પહેલા આંગણવાડીને ગબ્બરસિંહના ઘર સાથે જોડતો રોડ બનાવવામાં આવ્યો હોવાનું માહિતીમાં જણાવવામાં આવ્યું હતું, જેમાં રૂ.4,50,000નો ખર્ચ કરવામાં આવ્યો હતો. આ ઘટસ્ફોટથી સમુદાયને આઘાત લાગ્યો, કારણ કે વાસ્તવિકતામાં આવો કોઈ રસ્તો અસ્તિત્વમાં નથી. જો કે આ રોડની જરૂર હતી. જ્યારે સરપંચ અને સેક્રેટરીને સમજાવવાનું કહેવામાં આવ્યું, ત્યારે તેઓ અચકાયા, અવિશ્વસનીય જવાબો આપ્યા. તેઓએ સમજાવ્યું કે સામગ્રી માટે ચુકવણી કરવામાં આવી છે પરંતુ પાણીની તંગીને કારણે બાંધકામ શરૂ કરી શકાયું નથી. જો કે, તેમના ખુલાસાઓ ગ્રામજનોને સમજાવવામાં નિષ્ફળ રહ્યા હતા. બીજા દિવસે પંચાયતની કપટપૂર્ણ કાર્યવાહીના સમાચાર હેડલાઇન્સમાં આવ્યા. જાહેર સંપર્કનો સામનો કરીને, પંચાયતે ઝડપથી લાંબા સમયથી વિલંબિત બાંધકામની કામગીરી શરૂ કરી. એક જ દિવસમાં બાંધકામની સામગ્રી સ્થળ પર પહોંચાડવામાં આવી અને રસ્તાનું બાંધકામ તરત જ શરૂ થઈ ગયું. કાર્યક્ષમતા અને સમર્પણના આશ્ચર્યજનક પ્રદર્શનમાં, માર્ગ એક અઠવાડિયામાં જ પૂર્ણ થઈ ગયો.

સામાજિક સુરક્ષા પેન્શન પર દેખ-પરખ સર્વેના મુખ્ય તારણો:

1. ખોટા એકાઉન્ટ નંબર: સર્વેક્ષણ કરાયેલા લગભગ 5 ટકા પરિવારો/વ્યક્તિઓના પેન્શન પોર્ટલમાં ખોટા એકાઉન્ટ નંબર નોંધાયેલા હતા. કેટલાક કિસ્સાઓમાં, ખાતાના નંબરો કોઈ બીજાના હતા, જેના કારણે પેન્શનની ચુકવણી થઈ ન હતી.
2. બેંક ખાતા સાથે જોડાણ: આશરે 23 ટકા પેન્શન ધારકોને તેમના બેંક ખાતાઓ આધાર સાથે લિંક ન હોવાને કારણે પેન્શન મળતું ન હતું. આ જરૂરિયાત એવા લાભાર્થીઓ માટે પડકાર ઉભી કરે છે જેઓ શરતોને પહોંચી વળવા માટે પંચાયતો અને વહીવટીતંત્ર પર નિર્ભર હતા.
3. મૃતક પેન્શન ધારકો: 1% હકદાર ધારકોને મૃત જાહેર કરવામાં આવ્યા હતા, પરંતુ સરકારના સમગ્ર પોર્ટલ પરથી તેમના નામ કાઢી નાખવામાં આવ્યા ન હતા. પરિણામે, તેઓ પેન્શન ધારકોની યાદીમાં હાજર રહેવાનું ચાલુ રાખ્યું, જેના કારણે ભંડોળનું અયોગ્ય વિતરણ થયું.
4. અસ્થાયી અથવા કાયમી સ્થળાંતર: અન્ય 6% પરિવારોએ અસ્થાયી રૂપે અથવા કાયમી સ્થળાંતર કર્યું હતું, જેના કારણે તેમની યોગ્યતાની ચકાસણી કરવી મુશ્કેલ બની હતી. એવી શક્યતા હતી કે તેમનાં બેંક ખાતાંઓ પહેલેથી જ સ્થગિત કરી દેવામાં આવ્યાં હતાં, જે પેન્શનની વહેંચણીમાં વધારે અવરોધરૂપ બન્યાં હતાં.
5. અજાણ લાભાર્થીઓ: આશરે 2 ટકા લાભાર્થીઓને તેની જાણ કર્યા વિના જ પેન્શન મળતું હતું. વિવિધ યોજનાઓ માટે બહુવિધ ખાતાઓની હાજરીએ લાભાર્થીઓને મૂંઝવણમાં મૂક્યા, અને તેઓ એવા ખાતાઓમાં પેન્શન મેળવતા હતા જેના વિશે તેઓ જાણતા પણ ન હતા.

એકંદરે, સર્વેક્ષણમાં ખોટા ખાતા નંબરો, બેંક ખાતાના જોડાણ, મૃત પેન્શન ધારકો માટે પ્રક્રિયા વગરની અપડેટ, સ્થળાંતર સંબંધિત મુદ્દાઓ અને લાભાર્થીઓની તેમના પેન્શનની ચુકવણી વિશે જાગૃતિના અભાવ ને લગતા પડકારોને પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યા હતા. આ તારણો સામાજિક/આર્થિક રીતે ગરીબ વ્યક્તિઓને તેમના હકના સામાજિક સુરક્ષા પેન્શન મેળવવામાં પડતી મુશ્કેલીઓ પર પ્રકાશ પાડે છે.

અધિકારો સુનિશ્ચિત કરવા કટિબદ્ધ: બડવાની જિલ્લાના રાજપુર બ્લોકમાં આવેલા નાગણવાડી પંચાયતની સક્રિય દેખ પરખ સૈનિક લલિતા દીદી, સમગ્ર અને એમ-પેન્શન મિત્ર સહિતના વિવિધ પોર્ટલ પર તાલીમ મેળવ્યા બાદ, તેમના ગામના દરેક લાયક વ્યક્તિને તેમના હકના લાભો મળે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે

કટિબદ્ધ હતા. સામાજિક સલામતી પેન્શનની સુલભતામાં સુધારો કરવા માટે સમર્થન દ્વારા શરૂ કરવામાં આવેલી ઝુંબેશમાં તેમણે પૂરા દિલથી ભાગ લીધો હતો. લલિતાએ પેન્શન સંબંધિત બાબતો માટે સમગ્ર પોર્ટલ પર સૂચિબદ્ધ દરેક ઘરની મુલાકાત લીધી હતી. તેના આશ્ચર્ય વચ્ચે, તેણીએ શોધી કાઢ્યું કે ઘણી લાયક વ્યક્તિઓએ લાંબા સમય સુધી તેમનું પેન્શન મેળવવાનું બંધ કરી દીધું હતું. તેનાં કારણોમાં અનર્લિક આધાર નંબરથી લઈને નિલંબિત ખાતાઓમાં જમા કરાવવામાં આવતા પેન્શન સુધીના કારણો, જુદાં જુદાં હતાં, જેણે ભંડોળને દુર્ગમ બનાવી દીધું હતું. લલિતાએ એવા કિસ્સાઓને પણ ઉજાગર કર્યા હતા કે જ્યાં મેળ ખાતાના નંબરોને કારણે માન્ય પેન્શન કોઈ બીજા તરફ વાળવામાં આવી રહ્યા હતા. લલિતાએ ખંતપૂર્વક લાભાર્થીઓ પાસેથી પુરાવા અને જુબાનીઓ એકઠી કરી હતી અને 23 લોકોને મદદ કરી હતી, જેથી તેમનું પેન્શન ફરીથી શરૂ કરવામાં આવ્યું. જરૂરિયાતમંદોને ન્યાય અને ટેકો આપવાના લલિતાના નિશ્ચયથી ઘણા લોકોના જીવનમાં પરિવર્તન આવ્યું છે.

અન્ય એક કિસ્સામાં દેખ-પરખ સૈનિક સુરજીતસિંહે રાણિયા અને મહારાનિયાની ઓળખ કરી હતી, જે માતા અને પુત્રીની જોડી છે, જેઓ સામાજિક સુરક્ષા પેન્શન મેળવવા માટે સંઘર્ષ કરી રહ્યા છે. તેમનો મુદ્દો મીડિયા સમક્ષ લાવવામાં આવ્યો હતો. ગરીબ પેન્શનરોની દુર્દશાને સમજીને, જિલ્લા અધિકારીઓએ ઝડપથી બે દિવસની અંદર રાણિયા અને મહારાનીયા માટે પેન્શન મંજૂર કરી દીધું. વધુમાં, વહીવટીતંત્રે તમામ લાયક સામાજિક સુરક્ષા અધિકાર ધારકોની ઓળખ કરવા માટે એક ઝુંબેશ શરૂ કરી હતી. પંચાયત સ્તરની ઝુંબેશ મારફતે એક મહિનાની અંદર આશરે 450 પેન્શન કેસો ઉમેરવામાં આવ્યા હતા, જેથી જરૂરિયાતમંદ લોકોને પેન્શનની તાત્કાલિક પહોંચ સુનિશ્ચિત થઈ હતી.

આ સફળતાની ગાથાઓ લલિતા દીદી અને સુરજિત સિંહ જેવી સમર્પિત વ્યક્તિઓની શક્તિનું ઉદાહરણ પૂરું પાડે છે, જેઓ અથાક રીતે હાંસિયામાં ધકેલાઈ ગયેલા લોકોના અધિકારોની હિમાયત કરે છે અને વધુ ન્યાયી સમાજ તરફ કામ કરે છે.

પરિણામો અને અસર:

દેખ-પરખની પહેલની જવાબદારી, સેવા વિતરણ અને સામુદાયિક સશક્તિકરણ પર નોંધપાત્ર અસર પડી હતી.

1. જવાબદેહીને મજબૂત કરવી: દેખ-પરખની પહેલે કાર્યક્રમના અમલીકરણ સાથે સંકળાયેલા હિતધારકોમાં જવાબદેહીની ભાવનાને પ્રોત્સાહન આપ્યું હતું. યોજના પોર્ટલોમાં ખામીઓને ઓળખવા

અને તેનો અહેવાલ આપવા માટે સમુદાયોને સશક્ત બનાવીને, તેણે પારદર્શિતાને પ્રોત્સાહન આપ્યું હતું અને અધિકારીઓને જવાબદેહ ઠેરવ્યા હતા.

2. સેવાઓ આપવાને અસરકારક બનાવવી: તેના ડેટાની સાવચેતીપૂર્વક માન્યતા અને સક્રિય દેખરેખ દ્વારા આ પહેલથી સામાજિક સુરક્ષા કાર્યક્રમોની કાર્યદક્ષતા અને અસરકારકતામાં સુધારો કરવામાં મદદ મળી છે. લાભાર્થીઓને સમયસર તેમના હક્કના લાભો પ્રાપ્ત થયા હતા, જ્યારે છૂટી ગયેલા અને ભ્રષ્ટ વ્યવહારોને ઓછામાં ઓછા કરવામાં આવ્યા હતા, જેનાથી સેવાના વિતરણમાં સુધારો થયો હતો.
3. સશક્ત સમુદાયો: દેખ-પરખ સૈનિક તરીકે સ્થાનિક યુવાનોની સક્રિય ભાગીદારીએ સમુદાયોને તેમના અધિકારોનો હવાલો સંભાળવાની સત્તા આપી હતી. તેમની ડિજિટલ સાક્ષરતામાં વધારો કરીને અને તેમને ઇ-ગવર્નન્સ પ્લેટફોર્મ સુધી પહોંચવામાં અને તેનો ઉપયોગ કરવા માટેનાં સાધનો પૂરા પાડીને, આ પહેલે વ્યક્તિઓને તેમના અધિકારોની માંગ કરવા અને કાર્યક્રમોના અમલીકરણ પર સક્રિયપણે દેખરેખ રાખવા માટે સશક્ત બનાવ્યા.
4. વ્યાપક કરવા માટેની સંભાવના: દેખ-પરખ પહેલની સફળતાએ તેને વ્યાપક કરવા માટે શક્યતાઓ દેખાઈ હતી. તાલીમબદ્ધ સામુદાયિક દ્વારા દેખરેખ અને હાલની વ્યવસ્થાઓનો ઉપયોગ પ્રદેશોમાં પણ કરી શકાય છે, જે વ્યાપક સ્પેક્ટ્રમમાં જવાબદારી, પારદર્શકતા અને સેવા વિતરણને મજબૂત કરવા તરફ દોરી જાય છે.

દેખ-પરખ પહેલ એટલે સત્તાવાર વેબસાઇટ અને પોર્ટલમાં અધિકારો અંગેની માહિતી જુઓ (દેખ) અને સમુદાય સુધી પહોંચીને (પરખ)ની ખરાઈ કરો. આ સેવા પૂરી પાડતી એજન્સીઓને જવાબદેહી ઠેરવવાની એક શક્તિશાળી પ્રક્રિયા છે અને અધિકાર ધારકોને તેમના દાવાઓને સુનિશ્ચિત કરવા સક્ષમ બનાવે છે જે વહીવટી ક્ષતિઓ અને જમીની સ્તરે ગેરરીતિઓને કારણે ડાયવર્ટ કરવામાં આવ્યા હતા અથવા લક્ષ્યાંકિત કરવામાં આવ્યા ન હતા. શાસનમાં પારદર્શિતા અને જવાબદારીને પ્રોત્સાહન આપવા માટે સામુદાયિક જોડાણ અને વેબ આધારિત તકનીકનો ઉપયોગ કરવાની આ એક શક્તિશાળી રીત છે. યોજનાના પોર્ટલો અને જમીની વાસ્તવિકતાઓ વચ્ચેના તફાવતને દૂર કરીને આ પહેલે નોંધપાત્ર પરિણામો હાંસલ કર્યા હતા, જેમાં જવાબદેહીમાં વધારો, સુધારેલી સેવા વિતરણ અને સશક્ત સમુદાયોનો સમાવેશ થાય છે. તેની સફળતા સમાન પહેલને અપનાવવા અને વિસ્તૃત કરવા માટે એક દાખલો પૂરો પાડે છે.